

**DREPTUL LOCAL AL BASARABIEI ÎN TIMPUL
ADMINISTRĂRII ȚARISTE REFLECTAT ÎN OPERA LUI
ALEXANDRU BOLDUR**

**THE BESSARABIAN LOCAL LAW DURING THE CZAR'S
ADMINISTRATION REFLECTED IN THE WORKS OF
ALEXANDRU BOLDUR**

DOI: 10.5281/zenodo.3821936
UDC: 94:342.9(478)"1812/1828"

Polina LUNGU

Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

E-mail: lungu.polina@usch.md

ORCID iD: 0000-0001-8581-2523

„Legile locale basarabene sub ruși sunt un prețios diamant istoric, o dovadă excelentă a provenienței naționale românești și a caracterului etnic al provinciei” (Boldur, 1992, p. 485).

Rezumat: Fiind istoric și jurist în aceeași măsură, Alexandru Boldur tratează problema Basarabiei sub toate aspectele, inclusiv administrativ și juridic. Opera sa denotă acel suflu al justeții față de acest ținut pentru care marele savant a optat în permanență. În tematica cercetărilor sale se cuprinde și studierea dreptului local basarabean în intervalul anilor 1812-1828. Această perioadă a fost cercetată de istoricul Alexandru Boldur cu precădere în contextul în care, la acel moment, Basarabia se afla în componența Imperiului Țarist.

În acest context, culegerile sale oferă o viziune amplă asupra evoluției autonomiei administrative a Basarabiei către o administrare de tip gubernial, făcând referire la actele normative în baza cărora se realiza guvernarea provinciei dintre Prut și Nistru în perioada menționată. Astfel, Alexandru Boldur susține opinia precum că anterior anexării Basarabiei, la nivel local, existau norme administrative. Totodată, sunt elucidate multiple aspecte care denotă suprimarea legilor și cutumelor locale de administrare și substituirea intensă a acestora cu cele străine băștinașilor.

Se constată că discreditarea sistemului administrativ din Basarabia s-a produs cu implicarea funcționarilor străini. Efortul acestora s-a consolidat prin procesul de deznaționalizare. Potrivit surselor de informare, prin actul de guvernare al Basarabiei s-a urmărit scopul de a transforma spațiul Pruto-Nistrean într-o gubernie lipsită de entitate.

Istoria dreptului local basarabean reprezintă pentru Alexandru Boldur una dintre direcțiile sale de cercetare realizată în baza colecțiilor de legi, a documentelor de arhivă, a literaturii de specialitate în care, de altfel, se prezintă și opinia autorilor ruși.

Istoricul Alexandru Boldur, prin opera sa, demonstrează faptul că sistemul administrativ al Basarabiei în timpul ocupației țariste și aplicarea normelor de drept

local au avut de suferit, iar consecințele acestui fapt au fost vizibile în timp.

În ideea de a aborda subiectul propus din perspectiva cercetătorului Alexandru Boldur, am utilizat metoda comparativ-istorică, metoda retrospectivă, analiza și sinteza cantitativă. Rezultatele obținute pot servi drept pistă de cercetare mult mai aprofundată a modelului de administrare al Basarabiei în perioada enunțată, valorificând în continuare opera lui Alexandru Boldur.

Cuvinte cheie: *Alexandru Boldur, Basarabia, dreptul local basarabean, administrare*

The bessarabian local laws during the russian lead are a precious historical diamond, an excellent proof of the national romanian provenance and of the ethnic character of this province (Boldur, 1992, p. 485).

Abstract: *Being a historic and a lawyer at the same time, Alexandru Boldur treats the Bessarabian issue in all aspects, including both the administrative and the legal ones. His work denotes a sense of justice towards this land, which the great scientist has always fought for. The themes of his research also include the studying of the bessarabian local law between 1812-1828. This period of time was studied by the historic Alexandru Boldur mostly in the context in which, at that moment, Bessarabia had already become a part of the Czar's Empire.*

In this context, his works offer an ample vision on the evolution of the administrative autonomy of Bessarabia to a Russian provincial one, referring to the normative acts that were then providing the governance of the province between Prut and Dniester in the mentioned period. So, Alexandru Boldur claims that there have been administrative local laws before the annexation of Bessarabia. Also, there are multiple elucidated aspects which denote the intense suppression of the local laws and the administrative customs into those foreign to the natives.

It's stated that the discreditation of the administrative system in Bessarabia has been achieved because of the involvement of the foreign officials. Their effort has strengthened through the process of denationalization. According to the information sources, the governing process of Bessarabia aimed to transform the Prut-Dniester space into a province that lacks entity.

The history of the bessarabian local law is for Alexandru Boldur one of his main research directions, based on collections of laws, archive documents, specialty literature, in which, by the way, the opinion of Russian authors is presented as well.

The historic Alexandru Boldur, through his works, shows that the Bessarabian administrative system during the tsarist occupation and the fulfillment of the local law had both to suffer, and the consequences of this fact became noticeable in time.

In order to approach the proposed subject in the perspective of the researcher Alexandru Boldur, we used the comparative-historical method, the retrospective method, quantitative analysis and synthesis. The obtained results may serve as a way more profound research direction of the administrative model of Bessarabia in the mentioned period, continuously valorizing Alexandru Boldur's works.

Key words: *Alexandru Boldur, Bessarabia, bessarabian local law, administration*

Introducere

Ideea de bază a studiului de față este de a prezenta unele aspecte din vasta operă a lui Alexandru Boldur care elucidează evoluția structurii administrative a Basarabiei în perioada anilor 1812-1828 și efectele administrării imperiale asupra exersării dreptului local basarabeian; de a identifica regimul de funcționare al instituțiilor și sistemelor administrative de proveniență rusească pe teritoriul Basarabiei în perioada examinată.

Limita inferioară a perioadei menționate anterior marchează începutul administrării provizorii a Basarabiei în cadrul Imperiului Țarist, iar limita superioară semnifică suprimarea autonomiei administrative.

Pentru a evidenția aceste aspecte am consultat scrierile cercetătorului basarabeian Alexandru Boldur.

Autorul însuși consemnează: „Istoria dreptului local basarabeian sub ruși începe chiar de la primul act de administrare al Basarabiei – *Regulamentul provizoriu din 1812*, în care se declară: Populația Basarabiei își păstrează legile ei” (Boldur, 1932, p. 4).

Metodologia cercetării

În scopul de a întreprinde o perspectivă comparată cu privire la legile în baza cărora se administra Basarabia în perioada ocupării țariste și schimbările survenite în teritoriu, am recurs la metoda comparativ-istorică.

Pentru a înțelege mai bine cauzele care au condus către anexarea Basarabiei și, ulterior, consecințele politico-juridice, transformarea acesteia într-un stat lipsit de entitate proprie, am studiat evenimentele anterioare anexării – războiul ruso-turc din 1806-1812. În acest sens am utilizat metoda retrospectivă.

Cercetând preponderent opera lui Alexandru Boldur, dar și a altor autori care au abordat subiectul studiat, și examinând specificul fiecărui act normativ de administrare introdus în Basarabia în perioada 1812-1828, am apelat la analiza și sinteza cantitativă.

Rezultatele cercetării

Problema privind dreptul local al Basarabiei în perioada enunțată este destul de complexă, fiind studiată atât de autorii secolului XIX, cum ar fi P. Kunițki, A. Zașciuc, cât și de către contemporani, spre exemplu, Șt. Ciobanu, S. Cornea, D. Poștarencu și alții.

În acest context, opera lui Alexandru Boldur denotă preocupările autorului în raport cu destinul provinciei dintre Prut și Nistru, și, totodată, înțelegerea evenimentelor petrecute.

În studiul de față nu am insistat asupra unei prezentări exhaustive a subiectului, dar cu toate acestea susținem ferm că merită să aprofundăm cercetarea din perspectiva istoricului basarabeian Alexandru Boldur.

În literatura de specialitate se menționează faptul, că până la anexare, spațiul dintre Prut și Nistru, numit ulterior Basarabia, avea un sistem administrativ eficient înființat în baza legilor și a cutumelor administrative moldovenești (Cornea, 2011, p. 67).

Având în vedere situația devastatoare a ținutului Basarabiei și a populației disperate din cauza dărilor covârșitoare, a secetei, a lipsei vitelor după războiul ruso-turc din 1806-1812, era necesară stabilirea urgentă a echilibrului. În circumstanțele create, potrivit opiniei istoricului Alexandru Boldur, „se cerea din partea guvernului rusesc o mare abilitate politică și administrativă, pentru ca populația provinciei să-și revină în fire și să poată respira mai ușor” (Boldur, 1940, p. 91). Astfel, amiralul Ciceagov a împuternicit pe contele Capodistria să întocmească proiectul normelor privind administrarea provizorie a Basarabiei. La 2 august 1812 împăratul adoptă prima lege intitulată *Înființarea administrației provizorii în oblastea Basarabiei* (Boldur, 1929, pp. 11-12).

În lucrările lui Alexandru Boldur se menționează recunoașterea inițială a „caracterului juridic specific moldovenesc al provinciei dintre Prut și Nistru, respectându-l în primele sale legi cu privire la ea” (Boldur, 1943, p. 105). Din acest considerent în funcția de guvernator civil a fost numit moldoveanul Scarlat Sturdza, căruia i se înaintează o serie de instrucțiuni potrivit cărora se va realiza administrarea Basarabiei (Boldur, 1940, p. 93). Una dintre recomandări suna în felul următor: „Tot ce ar putea uimi vederea și închipuirea supușilor acestei provincii, trebuie să fie pus în mișcare, pentru a sădi printre ei iubirea către patrie și guvern” (Boldur, 1932, p. 4). De aici reiese sarcina de bază a acestuia de a transforma Basarabia într-o „provincie înfloritoare și un punct de atracție” pentru cei care urmau să se stabilească cu traiul aici. Conform relatărilor cercetătorului Alexandru Boldur, în conținutul primei legi rusești implementate în Basarabia se observa că guvernul rus menține similitudine cu ceea ce a fost anterior: departamentele guvernului provinciei ce aminteau de divanul moldovenesc și ispravniciei cu funcții anterioare celor din Moldova (Boldur, 1940, p. 93).

Regulamentul provizoriu din 1812 fiind unul cu caracter temporar a generat diferite interpretări și abordări a situației create, care au indus o anumită instabilitate a sistemului. Funcționarul rus Baicov care a vizitat Basarabia în acea perioadă menționa în raportul său următoarele: „Conducerea internă este în sarcina exclusivă a ispravnicilor moldoveni, aleși după arbitriul guvernului, care n-au în regulament nici o călăuză și, prin urmare, datori să conducă după obiceiurile lor. În ambele Principate nu există alte legi decât voința guvernului și câteva porunci ale împăratului Iustinian, de care se călăuzesc numai în cazuri importante la judecățile civile și corecționale (...). Iar obiceiurile constau în dreptul celui mai tare și în lozinca cine dă mai mult”. Autorul raportului atribuie o caracteristică sumbră administrației de atunci a Basarabiei și oferă drept exemplu de conducere administrarea Tauridei și a Georgiei corespunzător

instituțiilor rusești.

Este important de menționat faptul că primul guvernator civil al Basarabiei, boierul moldovean Scarlat Sturdza și-a exercitat efectiv atribuțiile de serviciu circa șapte luni de zile (Cornea, 2019, p. 34). Chiar dacă acestuia i s-a invocat faptul că nu și-a onorat obligațiunile din cauza vârstei înaintate, potrivit surselor, s-a păstrat un număr mare de diverse documente elaborate de către boierul moldovean în timpul guvernării sale care dovedesc faptul că la demisionarea sa administrarea provinciei, în general, era funcțională.

Succesorul moldoveanului Scarlat Sturdza devine generalul maior Harting, care, conform literaturii de specialitate, în acel moment îndeplinea deja activitatea administrativă în calitate de guvernator civil al Basarabiei (Cornea, 2019, p. 47). Astfel, acesta și-a extins autoritatea atât sub aspect militar, cât și civil, raportând centrului lacunele administrației basarabene și insistând asupra instituirii legislației ruse (Boldur, 1940, p. 94). Harting motiva absența legilor moldovenești. „Povestesc – scria el – numai boierii moldoveni și funcționarii în mod verbal că în Moldova există obiceiuri care se întrebuintează de la caz la caz”. Potrivit relatărilor istoricului Alexandru Boldur, viața juridică rusă se fundamenta pe dreptul scris, iar cea moldovenească – pe obiceiuri, ceea ce crea discrepanță pe această dimensiune.

Potrivit opiniei lui Alexandru Boldur, acțiunile întreprinse de Harting au alertat populația, în special nobilimea, care, îngrijorată fiind pentru drepturile și privilegiile neglijate, a solicitat ajutor Mitropolitului G. Bănulescu-Bodoni. „Se poate oare crede – întrebau petiționarii – că Moldova nu a avut și nu are legi și regulamente? Oare nu există toate obiceiurile vechi moldovenești și reguli obligatorii? Nu există oare pravile tipărite ale lui Vasile Voievod? Nu există oare legiurile gospodarilor, porunci și diate? Nu se instruiesc oare treburile după legile lui Justian și alți împărați? Oare se poate să fim atât de calomniați ca acum în situația noastră actuală?” (Boldur, 1932, pp. 4-5). Alarmantă era și propunerea de a aplica boierilor moldoveni pentru încălcări pedepse dintre cele mai drastice, conform legilor vechi implemetate în Imperiul Țarist (Boldur, 1929, p. 24).

Mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni a intervenit în favoarea boierilor moldoveni, înaintând revendicările acestora, atașat și o scrisoare a sa, principelui Golițîn în care scria: „Moldova ca o colonie română se cârmuia din timpurile străvechi de legiurile române; în cursul timpului ea a devenit o provincie a imperiului Constantinopolului și atât domnii creștini cât și musulmani nu-i răpeau drepturile. Divanul moldovenesc și azi are pentru călăuzire legiurile lui Justinian și afară de aceasta câteva reguli, alcătuite de Principii moldoveni dimpreună cu clasa clericală și a boierilor; și că dacă au fost uneori abuzuri, și unii din boieri, după situația timpului, ieșeau din granițele legilor, aceasta nu poate face dovadă, că Moldova nu avea deloc legi” (Boldur, 1929, p. 25).

Drept urmare a acțiunilor întreprinse de Harting și a intervenției

Mitropolitului G. Bănulescu-Bodoni, ulterior, în 1815, în Basarabia este delegat alt funcționar și anume P. P. Svinii pentru a evalua situația, iar raportul acestuia dădea câștig de cauză boierilor moldoveni. Potrivit sursei „el lămurește izvoarele dreptului moldovenesc, fiind de acord în această chestiune cu boierii și mitropolitul” și afirmă că „moldovenii sunt de un caracter liniștit, blând și bun” (Boldur, 1940, pp. 94-95). Aflat în Basarabia din septembrie 1815 până în martie 1816 (Cornea, 2003, pp. 46-47), P. P. Svinii, analizând sistemul legislativ moldovenesc, a ajuns la concluzia că atât în Moldova, cât și în Basarabia este aplicat nu numai dreptul consuetudinar, dar și legile scrise: legile lui Iustinian, Bazilicalele, Exabibluul lui Armenopol, Pravila lui Vasile Lupu și diferite hrisoave emise de Domnitorii Moldovei (Svinii, 1867, pp. 223-234).

În urma analizei guvernării Basarabiei de către Harting, Alexandru Boldur formulează anumite concluzii: nu existau motive întemeiate pentru ca moldovenii să accepte legile rusești în defavoarea celor locale, mai ales că nici nu le cunoșteau; funcționarii ruși susțineau că doar legile rusești sunt importante pentru asigurarea ordinii legale în provincie, acest lucru vociferându-se de către Harting; lipsa comunicării și amplificarea conflictului cauzat de disensiunile apărute favorizau funcționarii străini și legile imperiale; administrația perioadei date era una defectuoasă. În acest context, remarcăm în continuare încercarea organizării administrative după modelul rusesc, acest fapt accentuându-se și mai mult începând cu anul 1816 (Boldur, 1929, pp. 29-30).

În anul 1816 guvernul rusesc îl destituie din funcție pe amiralul Ciceagov și îl numește „namesnic” pe Bahmetiev, iar în 1818 este promulgată legea despre autonomie cu titlul *Așezământul organizării oblastei Basarabiei*. Alexandru Boldur atestă faptul că potrivit legii date „provincia basarabeană își păstrează compunerea sa națională și de aceea capătă un mod de administrare special” (Boldur, 1940, p. 95). *Așezământul* din 1818, prin conținutul său, susține viabilitatea legilor și obiceiurilor locale. Acest fapt este precizat prin următoarele: „În procedura civilă, întrebuintarea limbii moldovenești, se confirmă pentru asigurarea dreptului, privilegiilor și legilor locale, acordate cu înalta milă pentru totdeauna oblastei Basarabia. Din această cauză, Tribunalul regional civil în afaceri litigioase a persoanelor particulare se va conduce de drepturile și obiceiurile moldovenești. În afacerile unde în calitate de reclamant sau pârât figurează statul (hazna), se aplică dreptul rusesc” (Boldur, 1932, p. 5). În legile respective se cuprind obiceiurile Moldovei, iar în lipsa acestora se admite ghidarea după Bazilicale (Boldur, 1943, p. 110).

În realitate, însă, potrivit cercetărilor lui Alexandru Boldur, *Așezământul* din 1818 îngloba Basarabia în „angrenajul instituțiilor rusești”. Dacă prin *Regulamentul provizoriu din 1812* în provincia dintre Prut și Nistru se concretizează aplicarea dreptului public și privat al Moldovei, atunci prin *Așezământul* din 1818 se creează condiții de substituie a acestuia și de aplicare

în provincie a dreptului public rusesc. Înființarea în regiune a Sfatului Suprem era unica excepție și deosebire pentru Basarabia față de alte gubernii interne, în rest celelalte instituții implementau modelul administrării țariste (Boldur, 1929, p. 61). Printre prerogativele de bază ale Sfatului Suprem sunt cele care se referă la aplicarea dreptului public, constituind 93%, și doar 7% – litigii civile. Treptat, însă, din mai multe considerente, Sfatul Suprem pierde din entitatea sa și nu reușește să devină o „instituție integră” (Boldur, 1929, pp. 71-72). Autogovernarea judiciară a Basarabiei a fost înlăturată, iar dreptul administrativ a fost limitat substanțial. Astfel s-a deschis calea către suprimarea autonomiei Basarabiei. În raport cu circumstanțele create, Alexandru Boldur relevă faptul că s-a accentuat: eliminarea dreptului nobililor de a alege în funcții administrative; suprimarea votului consultativ în legiferarea organului suprem al provinciei și, de asemenea, limitarea întrebuințării limbii băștinașilor, dar și aplicării legilor locale în litigii (Boldur, 1929, p. 87).

Înlocuirea generalului Bahmetiev în funcția de guvernator plenipotențiar cu contele M. Voronțov (Boldur, 1929, p. 81) și aprobarea noii legi din 29 februarie 1828 au rezultat desființarea autonomiei Basarabiei. În cancelarii limba întrebuințată obligatoriu este cea rusă. „Toate afacerile, se spune în lege, se lucrează în limba rusă, iar în caz de necesitate, cu traducere în limba moldovenească” (Boldur, 1940, pp. 102-103). Instituția Sfatul Suprem este substituită cu instituția Sfatul Oblastei. Cu toate eforturile depuse în direcția înlăturării specificului local, noua lege nu a exclus în totalitate dreptul civil. Legea din 1828 stabilește: „În afacerile litigioase se ia la bază legile provinciei, iar în cazuri când ele vor fi insuficiente, se iau și legile ruse, dar afacerile litigioase din județele Ismail și Acherman, deoarece în acestea nu sunt moldoveni, trebuie să fie judecate și rezolvate pe baza legilor ruse” (Boldur, 1932, pp. 7-8).

În ceea ce ține de sistemul juridic s-au atestat modificări și anume izvoarele de bază ale Basarabiei *obiceiul pământului, dreptul bizantin și hrisovul*, valabile până la 1812, treptat au fost înlocuite cu *Codurile lui Armenopol și Donici, Hrisovul lui Mavrocordat și Dreptul rusesc* (Boldur, 1932, p. 11).

Discuții

Confruntarea în istoria Basarabiei la începutul secolului al XIX-lea a două sisteme politice distincte a decis destinul autonomiei basarabene. „De aceea – scria Alexandru Boldur – soarta autonomiei Basarabiei trebuie considerată predestinată încă de la editarea *Așezământului* din 1818, chiar atunci când acest act a deschis în Basarabia drumul dreptului public rusesc. Din punctul de vedere politico-național, actul din 1818, în comparație cu legea provizorie din 1812, n-a fost lărgirea drepturilor și prerogativelor locale, după cum s-ar părea. Din contra, limitarea lor” (Boldur, 1929, p. 102).

Perioada anilor 1812-1828 servește drept etapă premergătoare pentru consolidarea puterii țariste pe teritoriul provinciei dintre Prut și Nistru.

Inițial, în perioada anilor 1812-1813 prin instituirea sistemului administrativ provizoriu s-au menținut legile și cutumele locale de administrare. Potrivit surselor, „*guvernul provizoriu* – a fost o ciornă scrisă în grabă, deoarece nu era timp de gândit. Dar acest *provizorat* a durat patru ani și ar fi durat și mai departe, dacă certurile moldo-ruse din acele timpuri n-ar fi luat proporții” (Boldur, 1929, p. 27).

Începând cu anul 1818 prin *Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei* s-a amplificat procesul de aplicare a instituțiilor administrative țariste, care a fost inițiat de Bahmetiev în anul 1816.

Normele de drept rusești între timp au obținut poziție dominantă, iar noua lege din 29 februarie 1828 a fost momentul de anulare totală a autonomiei Basarabiei și debutul următoarei etape de administrare a ținutului – administrația de tip gubernial.

Perioada semnalată anterior a avut repercusiuni ulterioare greu de evitat. Lipsa comunicării și lupta avară după putere au provocat divizarea societății și totodată au minimalizat acel sentiment de apărare al dreptului local basarabean.

Referitor la legile locale ale Basarabiei menționăm că la începutul secolului al XIX-lea în Moldova se constituie și funcționa un sistem juridic destul de bine structurat și care se ghida în activitatea sa de normele dreptului scris și a celui consuetudinar. Afirmările despre inexistența legilor moldovenești sunt lipsite de orice suport logic. Ulterior, funcționarii și oamenii de știință ruși, care au vizitat Basarabia, s-au convins de existența și viabilitatea normelor dreptului local. La sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX au fost tipărite mai multe lucrări consacrate legilor locale ale Basarabiei, fapt care, în opinia lui S. Cornea (2003, p. 44) este o dovadă în plus a inconsistenței afirmațiilor funcționarilor ruși despre legile moldovenești. Aducem drept exemplu câțiva autori: K. Armenopulo (1908), A. Donich (1831), A. Egunov (1881, 1882), L. Kasso (1907), V. Linovskij (1842), O. Pergament (1905, 1911), M. Shimanovskij (1887-1888).

Concluzii

Consultând opera lui Alexandru Boldur am constatat descrierea minuțioasă a suportului juridic administrativ aplicat în Basarabia în primii ani ai ocupației țariste; sintetizarea modificărilor intervenite în Basarabia în urma implementării politicii administrative de către autoritățile ruse; expunerea adevăratelor motive în anularea regulamentului de autonomie al Basarabiei și efectele înregistrate în urma acestei acțiuni; reliefaarea consecințelor organizării administrative țariste pe teritoriul Basarabiei în perioada examinată.

Reieșind din cele expuse anterior, stabilim că anul 1812 în istoria Basarabiei poartă un caracter regresiv. Începând cu acest an, în provincia dintre

Prut și Nistru, prevalează interesele imperiale, creându-se, totuși, impresia continuității modelului de administrare basarabean. Menținerea inițială a particularităților naționale, sub aspect juridic și administrativ, n-a fost decât un început care a condus ulterior, în anul 1828, către anularea autonomiei locale și nicidecum la instituirea unui sistem legislativ pe deplin organizat. Dimpotrivă, s-au accentuat conflictele dintre reprezentanții autorităților țariste și nobilimea locală căreia, între timp, i s-au redus prerogativele. Acest fapt, fiind completat cu efectele deznaționalizării, într-un final, a contribuit la anihilarea entității Basarabiei.

Cercetătorul Alexandru Boldur, detaliind în opera sa istoria Basarabiei sub influența și dominația străină, se bazează pe studiul izvoarelor și documentelor inedite, inclusiv cele rusești și franceze. Rămâne a fi impresionant atașamentul său față de provincia natală, trecutul căreia l-a relatat cu o mare justețe în lucrările sale, care, la rândul lor, servesc drept piatră de temelie a istoriografiei române.

Referințe bibliografice:

1. Armenopulo, K. (1908). *Mestny`e zakony` Bessarabii*. Odessa. (Арменопуло, К. (1908). Местные законы Бессарабии. Одесса.)
2. Boldur, A. (1929). *Autonomia Basarabiei sub stăpânire rusească în 1812-1828. Studiu*. Chișinău: Tipografia Eparhială „Cartea Românească”.
3. Boldur, A. (1932). *Dreptul local al Basarabiei. Schiță de istorie*. Chișinău: Tipografia Băncii Centrale Cooperative.
4. Boldur, A. (1940). *Contribuții la studiul Istoriei Românilor. Istoria Basarabiei. Sub dominațiunea rusească (1812-1828). Politica. Ideologia. Administrația. Vol. III*. Chișinău: Tipografia „Tiparul Moldovenesc”.
5. Boldur, A. (1943). *Basarabia românească. București, Tipografia „Carpați”*.
6. Boldur, A. (1992). *Istoria Basarabiei*. București: Editura „Victor Frunză”.
7. Cornea, S. (2003). *Organizarea administrativă a Basarabiei (1812-1917)*. Cahul: US Cahul.
8. Cornea, S. (2011). *Politica administrativă a țarismului în Basarabia. In honorem Ion Țișcanu. Studii de istorie a românilor*. Cahul: Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”.
9. Cornea, S. (2019). *Organizarea administrativă a Basarabiei sub ocupația țaristă (1812-1917)*. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”.
10. Donich, A. (1831). *Kratkoe soderzhanie zakonov, izvlechenny`x iz czarskix knig*. Odessa. (Донич, А. (1831). Краткое содержание законов, извлеченных из царских книг. Одесса.)
11. Egunov, A. (1881). *Mestny`e i grazhdanskie zakony` Bessarabii*. Sp-b. (Егунов, А. (1881). Местные и гражданские законы Бессарабии. Сп-б.)

12. Egunov, A. (1882). *Sbornik mestny`x v Bessarabii uzakonenij po predmetam grazhdanskogo prava*. Sp-b. (Егунов, А. (1882). Сборник местных в Бессарабии узаконений по предметам гражданского права. Сп-б.)
13. Kasso, L. (1907). *Vizantijskoe pravo v Bessarabii*. Moskva. (Кассо, Л. (1907). Византийское право в Бессарабии. Москва.)
14. Linovskij, V. (1842). *O mestny`x Bessarabskix zakonax*. Odessa. (Линовский, В. (1842). О местных Бессарабских законах. Одесса.)
15. Pergament, O. (1905). *Sporny`e voprosy` Bessarabskogo prava*. Sp-b. (Пергамент, О. (1905). Спорные вопросы Бессарабского права. Сп-б.)
16. Pergament, O. (1911). *O primenenii mestny`x zakonov Armenopula i Donicha*. Sp-b. (Пергамент, О. (1911). О применении местных законов Арменопула и Донича. Сп-б.)
17. Poștarencu, D. (2006). *Scarlat Sturza*. Revista de Istorie a Moldovei, nr. 1.
18. Poștarencu, D. (2007). *Documente referitoare la administrarea Basarabiei de catre guvernatorul civil Scarlat Sturza*. Revista de Istorie a Moldovei, nr. 3.
19. Shimanovskij M. (1887-1888). *O mestny`x zakonax Bessarabii*. Odessa. (Шимановский М. (1887-1888). О местных законах Бессарабии. Одесса.)